

POLITIČKE STRANKE S KRŠĆANSKIM PREDZNAKOM U HRVATSKOJ: MOGUĆNOSTI I POTREBE?

Josip GRBAC, Rijeka

Sažetak

U mnogim europskim zemljama tijekom 19. i 20. stoljeća stvorene su i djelovale »kato-
ličke« ili »kršćanske« stranke, no razlike među njima, kako u denominacijama tako i u poima-
nju njihova političkog djelovanja, ali i u njihovim odnosima s hijerarhijom Katoličke crkve,
velike su i ovisne o mnogo čimbenika, ponajprije o konkretnim povijesnim okolnostima.
Govor o »kršćanskim demokratskim strankama«, s povijesnog i aktualnog stajališta, dotiče se
političkih, teoloških i eklezioloških pitanja.

Imajući u vidu mogućnost stvaranja i djelovanja stranaka s kršćanskim predznakom
u današnjoj hrvatskoj politici, valja imati na umu nekoliko čimbenika. Te stranke, jer se
pozivaju na Kristovu riječ, za svoju vjerodostojnost moraju postaviti stroža mjerila nego su
to učinile ostale stranke. Osim toga, one moraju jasno definirati vrijednosti kršćanske
provenijencije koje određuju identitet građana, prije svega vrednotu dostojanstva čovjeka su-
kladno kršćanskoj antropologiji. Otud proizlazi sav njihov socijalni program. Te bi stranke tre-
bale kršćansku sliku čovjeka promovirati danas osobito u tri segmenta: na polju rasprava
o bioetici i genetskom istraživanju, na polju privredne i socijalne politike te na polju politike
obrazovanja i odgoja.

Poteškoće oko stvaranja i djelovanja takvih stranaka u Hrvatskoj danas jesu mnogostru-
ke. Osnova njihova nastajanja i efikasnog djelovanja je istinska demokracija koja će kršćan-
ske vrijednosti objektivno vrjednovati, a ne etiketirati kao oblik vjerskog prozelitizma.
Potrebno je oblikovanje javnog mnijenja koje će uvažavati djelovanje stranaka ne samo
ovisno o uspješnosti njihove politike svedene na borbu za vlast, nego će znati cijeniti i njihov
rad izvan tako usko shvaćene politike, kao što je djelovanje na planu zaštite i promocije
čovjeka, obitelji, na planu socijalne problematike. To se sada čini teško ostvarivo obzirom
na sveopću »politizaciju« društva. I stranke s političkim predznakom morat će se suočiti s
potrebom stvaranja kompromisa, za što je potreban kvalitetan moralni odgoj kršćanskih
političara. Konačno, upravo te stranke morale bi dati svjedočanstvo o mogućnosti suradnje i
na planu politike, što bi se najjasnije ostvarilo objedinjavanjem svih takvih stranaka u jednu
cjelinu. To su samo neki od preduvjeta koji bi omogućili djelovanje takvih političkih strana-
ka. Stječe se dojam da se na hrvatskim prostorima zakasnilo oko ostvarenja tih ciljeva.

Ključne riječi: politika, kršćanska demokracija, demokršćanske stranke, kršćanska antropolo-
gija, moralni i etički relativizam, bioetika, obrazovanje i odgoj.

1. Poteškoće u Hrvatskoj danas

Kada govorimo o tome ima li smisla govoriti o strankama s kršćanskim predznakom danas valja imati na umu nekoliko čimbenika koji obilježavaju modernu političku scenu i svakako otežavaju formiranje takvih stranaka:

1. Za razliku od nekada, tendencija u svijetu je da se sve stranke de-ideologiziraju. Nedvojbeno je da je ideološka kriza utjecala na programe političkih stranaka koji su mahom de-ideologizirani. Praktički nema niti jedne političke stranke koja se npr. deklarira kao ateistička. I kada se mislilo da je to dobra pretpostavka za nekakav plodonosan dijalog, ispostavilo se da su ideološke razlike jednostavno zamijenjene etičkim razlikama, što još više otežava dijalog jer je riječ o sistemima koji propagiraju različite vrijednosti. Tako postaje još teže iznaći zajedničku platformu dijaloga. Dovoljno je nabrojati teme oko kojih se sukobljavaju ti sistemi, od pitanja pobačaja ili asistiranje oplodnje pa sve do pitanja vrjednovanja obitelji ili priznavanja istospolnih zajednica.¹
2. Fenomen sekularizacije ili tzv. »kriza svetoga« pretvara se danas u relativizaciju samoga temelja na kojemu počivaju moralne i etičke vrijednosti; drugim riječima, sekularizacija postaje sinonim za krizu etike. To otežava stvaranje pogodne klime za nastajanje demokršćanskih stranaka, jer ne dopušta oblikovanje svojevrsnog kulturalnog »humusa« pogodnog za bilo kakvo definiranje onoga što nam je sveto i neophodno za društveni život. Taj je humus sastavljen od udruga i pokreta koji predstavljaju »savjest društva«, među kojima bi oni kršćanske provenijencije trebali imati zapaženu ulogu.
3. Rađanje »kulture subjektivnosti« sa susljednim konzumizmom jest čimbenik koji otežava bilo kakav projekt objedinjavanja kršćana. To pogotovo vrijedi u Hrvatskoj gdje se ljudi još uvijek mogu objединiti pod kapom nacionalnoga, ali ne u vidu religiozne pripadnosti. Etika koja nastaje u takvom okruženju svakako je nekakva etika društvenih interesa, ali ne etika koja bi reglementirala poštivanje individualnih prava, pogotovo ne prava onih koji ih sami ne mogu izboriti, kao što su siromašni i ostale ugrožene kategorije ljudi.
4. Jaz stvoren između etike i politike favorizira čisti politički pragmatizam u kome nema mjesta za bilo kakav govor o nekim objektivnim temeljima etike ili moralnosti. U takvom okruženju program jedne demokršćanske stranke, koji bi se trebao upravo temeljiti na vezi između etike i politike, postaje modernom građaninu teško razumljiv jer mu se čini neproduktivnim. Općenito, politička stranka postaje danas efikasna ne po svojem etičkom naboju, nego po lideru koji je vodi.

¹ Usp. Giannino PIANA, »Etica e politica: quale rapporto?«, u: *Rivista di teologia morale*, 81 (1989.), str. 14–15.

5. Važan čimbenik je i trajna napast kršćana da, zbog svega rečenoga, svoja zalaganja zaustave na planu socijalnoga djelovanja i zapostave političku arenu.²
6. Postoje i druge poteškoće, još tipičnije za hrvatsko društvo i hrvatsku politiku. Osnova nastajanja i efikasnog djelovanja demokršćanskih stranaka je istinska demokracija koja će kršćanske vrijednosti objektivno vrjednovati, a ne etiketirati kao oblik vjerskog prozelitizma, što se u Hrvatskoj često događa. U Hrvatskoj postoji i problem oblikovanja javnog mnijenja koje će uvažavati djelovanje stranaka ne samo ovisno o uspješnosti njihove politike svedene na borbu za vlast, nego će znati cijeniti i njihov rad izvan tako usko shvaćene politike, kao što je djelovanje na planu zaštite i promocije čovjeka, obitelji, na planu socijalne problematike, što se sve može činiti i u drugim gremijima, a ne samo na političkom planu shvaćenom u uskom smislu riječi. To se sada čini teško ostvarivo obzirom na sveopću »politizaciju« društva. Nadalje, i stranke s kršćanskim predznakom morat će se suočiti s potrebom stvaranja kompromisa, za što je potreban kvalitetan moralni odgoj kršćanskih političara, za što za sada ne postoje ni uvjeti ni nekakve institucije. Konačno, upravo bi te stranke morale dati svjedočanstvo o mogućnosti suradnje i na planu politike, pogotovo kada je riječ o temama ključnim za zajedničko dobro, što bi se najjasnije ostvarilo objedinjavanjem svih takvih stranaka u jednu cjelinu. Barem iz dosadašnjih iskustava takvo se objedinjavanje ne čini realnim.

To su samo neki od preduvjeta koji bi omogućili djelovanje takvih političkih stranaka. Stječe se dojam da se na hrvatskim prostorima zakasnilo oko ostvarenja tih ciljeva.

2. Stavovi teologa

U tekstovima koji se u Hrvatskoj posljednjih desetak godina bave pitanjima odnosa Crkve i politike, etike i politike, modelima udruživanja vjernika na političkom planu itd., pitanje osnivanja i djelovanja stranaka s kršćanskim predznakom ne nailazi na značajne simpatije. Uglavnom se pitanje ne postavlja, polazeći od uvjerenja da je ono zastarjelo, ili se izražava nekakva skeptičnost, polazeći od dosadašnjih iskustava.

Hrvatski teolozi ne zagovaraju inicijativu osnivanja neke jake demokršćanske stranke, bolje rečeno, smatraju ili da za takvo nešto nije pogodno vrijeme ili načelno postavljaju u pitanje postojanje takvih stranaka. »Ne bi bilo dobro da svi

² Usp. Luigi LORENZETTI, »Potere politico: per fare che cosa?«, u: *Rivista di teologia morale*, 81 (1989.), str. 21–24.

kršćani-katolici stvore jednu stranku. Tako bi izgledalo da je Crkva vodi«, tvrdi Bono-Zvonimir Šagi.³

U svezi s eventualnim osnivanjem stranaka s kršćanskim predznakom drugi autor tvrdi kako »dosadašnje iskustvo nije opravdalo njihovo postojanje. Sve one loše poteze i njihove posljedice koje proizvedu takve stranke javnost obično pripisuje samo Crkvi. Povijesno gledajući i nisu se puno proslavile (još je svježije sjećanje na krah Democrazie cristiane u susjednoj Italiji). Crkva u Hrvata imala je također loše iskustvo s Pučkom strankom poslije Prvog svjetskog rata, a poslije razbijanja komunističkog jednonumlja g. 1990. nije dala podršku ni jednoj stranci koja se pojavila pod kršćanskim ili katoličkim imenom.«⁴

Nakon analize odnosa Demokršćanske stranke u Italiji s talijanskom Crkvom Giorgio Campanini zaključuje kako još uvijek na talijanskoj političkoj sceni ima mjesta za jednu stranku s kršćanskim predznakom, ali ne u smislu nekakve privilegirane suradnje s crkvenom hijerarhijom ili laičkom hijerarhijom kršćanske inspiracije, nego u smislu da postane stranka koja će biti sposobna interpretirati strahove i potrebe koji nisu svojstveni samo katolicima nego svim ljudima. Stranka koja će znati »posredovati« između kršćana i politike.⁵

Bez obzira na takve ili slične ocjene stanja u Hrvatskoj, tom se pitanju valja posvetiti analitički i kritički, ako ništa drugo a onda zbog toga što u nekim razvijenim zemljama Europe, poput Njemačke ili Austrije, demokršćansko iskustvo još uvijek traje i nema takav negativni prizvuk kao npr. u Italiji, pa i kod nas u nekom smislu riječi, barem što se efikasnosti takvih stranaka tiče.

3. Terminološka pojašnjenja

Termin »kršćanska demokracija« može značiti dvije stvari. Može označavati politički pokret koji je u Europi i Latinskoj Americi nastao poslije Drugoga svjetskog rata i profilirao se kasnije u stranke koje su nosile naziv »kršćansko-demokratske stranke«. Ali može imati i šire značenje i odnositi se na sve političke pokrete nastale u 19. i 20. stoljeću, s ciljem približavanja vjere i demokršćanske prakse, iz kojih su nastale stranke demokršćanske denominacije.⁶

³ Bono-Zvonimir ŠAGI, »Kršćanin u politici«, u: *Svesci – Communio*, 70–73 (1991.), str. 94–95. Na to pitanje autor indirektno upućuje i u svojoj knjizi *Da sol ne obljutavi. Kršćanski pristup društvenim problemima*, Zagreb, 1999.

⁴ Živan BEZIĆ, »Crkva i politika«, u: *Obnovljeni život*, 1 (2001.), str. 66.

⁵ Usp. Giorgio CAMPANINI, »'Mondo cattolico' e Democrazia cristiana«, u: *Rivista di teologia morale*, 81 (1989.), str. 36.

⁶ Usp. Gregory BAUM – John COLEMANN, »Editoriale«, u: *Concilium. Rivista internazionale di teologia*, 5 (1987.), str. 16.

Prve kršćansko-demokratske stranke, nastale oko godine 1830. u Belgiji, Irskoj i Francuskoj, bile su liberalno-demokratske, one nastale u Francuskoj i Njemačkoj nakon 1848. bile su monarhijsko-konzervativne, dok je takva stranka u Italiji krajem 19. stoljeća pokazivala socijalističke konture.⁷

Upravo godinu 1848. možemo smatrati nekom vrsti prekretnice kada pojam »kršćanska demokracija« ne označava više zadatak obrane nekih crkvenih ciljeva, nego postaje sinonim borbe za bolji i pravedniji društveni poredak. Nejasnoće oko pojma »kršćanska demokracija« trajale su još dugo, pogotovo nakon što je papa Lav XIII., u svojoj enciklici *Graves de communi*, zadatak »kršćanske demokracije« sveo na karitativni rad. Logičnim se nameće zaključak da je depolitiziranje katoličkog socijalnog poretka kojega su pape dosljedno provodili imalo fatalne posljedice na razvoj kršćanske demokracije.⁸ Osim toga, stranke s kršćanskim predznakom plaćale su danak zbog odbijanja crkvene hijerarhije da prihvati načela demokracije. Poimanje »kršćanske demokracije« koje ima političke konotacije ustalilo se tek nakon Drugoga svjetskog rata, nakon božićnog nagovora pape Pija XII. 1944. godine, u kome papa izražava pozitivan stav u odnosu na demokraciju.⁹ I to ukazuje na činjenicu da su razvoj i snaga takvih političkih stranaka često bili ovisni o tome kakav je u odnosu na njihovo djelovanje bio stav crkvene hijerarhije.

4. Iz povijesti stranaka s kršćanskim predznakom

O zadanoj temi valja razmišljati uzimajući u obzir povijesna iskustva drugih europskih zemalja. U mnogim europskim zemljama tijekom 19. i 20. stoljeća stvorene su i djelovale »katoličke« ili »kršćanske« stranke, no razlike među njima, kako u denominacijama tako i u poimanju njihova političkog djelovanja, ali i u njihovim odnosima s hijerarhijom Katoličke crkve, velike su i ovisne o mnogo čimbenika, ponajprije o konkretnim povijesnim okolnostima.¹⁰

Govor o »kršćanskim demokratskim strankama«, s povijesnog i aktualnog stajališta, dotiče se političkih, teoloških i eklezioloških pitanja.

Pojam »katolička stranka« može se više primijeniti na 19. stoljeće, dok su »demokršćanske stranke« uglavnom nastale u 20. stoljeću. Oba ta termina, međutim, ne pokrivaju cijelu lepezu stranaka koje možemo nazvati »stranke s kršćan-

⁷ Usp. Franz HORNER, »La Chiesa e la democrazia cristiana«, u: *isto*, str. 52.

⁸ Hans MEIER, *Christliche Parteien in Europa*, Osnabrück, 1964., str. 294.

⁹ Usp. Andrea RICCARDI, »Il Vaticano di Pio XII e il partito cattolico«, u: *Concilium. Rivista internazionale di teologia*, 5 (1987.), str. 64–81.

¹⁰ Problematici povijesti nastanka i djelovanja stranaka s kršćanskim predznakom u svijetu i Europi posvećen je cijeli jedan broj revije *Concilium. Rivista internazionale di teologia*, 5 (1987.). Za više povijesnih podataka usp. Hans MEIER, *nav. dj.*

skim predznakom«, jer su te stranke na europskim prostorima u 19. i početkom 20. stoljeća imale najrazličitije nazive, kao što su npr. Stranka centra ili Narodna demokratska stranka u Belgiji ili pak Udruženje demokršćanskih republikanaca u Francuskoj. Uglavnom se posvuda odustaje od konfesionalnih naziva i optira za naziv »kršćanska«, poglavito stoga jer se želi privući i protestante i čak nevjernike, ali i zato da se naglasi određena autonomija u odnosu na crkvenu hijerarhiju.¹¹

U svojim programima te stranke stavljaju naglasak na dvije osnovne teme: kršćansku viziju svijeta i kršćansku socijalnu politiku. No kada se djelovanje tih stranaka sagledava kroz širu temu odnosa Crkve i politike uopće, onda valja naglasiti da bi bilo pogrešno tvrditi kako su demokršćanske ili katoličke stranke bile nosivi stup tih odnosa. Tijekom vremena Crkva je nastojala odnose s politikom razvijati na sasvim drukčiji način, tj. direktnim kontaktima crkvenih predstavnika s nositeljima vlasti. Nije stoga čudno da ovakve stranke u crkvenoj hijerarhiji nisu uživale veliku naklonost. Puno su prihvatljivije bile razne crkvene, uglavnom ne-političke, organizacije koje su bile sposobne vršiti nekakav utjecaj na vlast. Bilo bi dakle pogrešno, barem na ovim europskim prostorima, odnose Crkve i politike svesti na djelovanje stranaka s kršćanskim predznakom.

Isto tako valja naglasiti, pogotovo imajući u vidu situaciju u Hrvatskoj, da upravo u zemljama s katoličkom većinom (npr. Francuskoj i Španjolskoj) takve stranke nisu polučile značajnije rezultate na političkom planu, dok su imale uspjeha u zemljama s katoličkom manjinom kada su se predstavile kao braniteljice interesa katolika. Ova defenzivna uloga bila je ključna za njihov uspjeh u mnogim zemljama, kao što su Pruska ili Nizozemska. U zemljama pak, gdje su katolici bili većina, ovakva defenzivna uloga usmjerena je protiv liberala, kao što je to bio slučaj u Italiji (Talijanska narodna stranka don Sturzija utemeljena 1919.) ili u Austro-Ugarskoj (Kršćansko-socijalna stranka). Povijest ukazuje na činjenicu da su stranke kršćanske denominacije nicale usporedno s rastućom sekularizacijom. Liberalne i antiklerikalne politike bile su plodno tlo za nastanak pogotovo katoličkih stranaka. Bilo je jasno da stranke s takvom izrazito defenzivnom strategijom obrane katoličkih ili crkvenih interesa nisu mogle biti duga vijeka. Tako je povremeno nastao svojevrсни obrat, kada je dobar dio tih stranaka svoje programe počeo temeljiti na kršćanskoj slici o čovjeku i svijetu, na principima kršćanskog

¹¹ Kako je proces de-konfesionalizacije stranke tekao u njemačkom CDU svjedoči Steffie Lamers, bivša ministrica za šport, obrazovanje, mladež i religiju u pokrajini Mecklenburg-Vorpommern. Usp. Steffie LAMERS, »Temeljne vrijednosti i kršćanske političke stranke«, u: *Obnovljeni život*, 2 (2005.), str. 215–223. Ona zaključuje: »Taj 'K' (kršćanska) ne predstavlja Crkvu. CDU (Kršćanska demokratska unija) nije vezana ni za jednu crkvu, no mi tražimo dijalog s crkvama, ispitujemo njihove stavove o važnim političkim temama i pokušavamo crkvama protumačiti svoje političke odluke. Ono ne stoji u imenu naše stranke da bi označilo politiku za ljude, nego s ljudima, jer je naše djelovanje odredila kršćanska slika o čovjeku« (*isto*, str. 222).

socijalnog nauka. Tada su te stranke počele dobivati potporu klera ali i mnogobrojnih udruga mladih kršćana koje će kasnije stvoriti Katoličku akciju. Takav izlazak iz defenzive značio je i prijelaz na svojevrсни prozelitizam, što je uzrokovalo skeptičnost ili čak neprijateljstvo kod mnogih u odnosu na ove stranke, jer ih se smatralo zagovornicama svojevršne parlamentarne teokracije. Sve to pojašnjava fenomen da se sve više stranaka s kršćanskim predznakom svjesno deklariraju kao a-konfesionalne, upotrebljavajući termin »kršćanski« kako bi označile inspiraciju koja ih vodi, a to je kršćanska vizija političkog i socijalnog morala. To je međutim označavalo početak određenih tenzija između crkvene hijerarhije i tih stranaka, jer su one sve više djelovale autonomno, morale su ulaziti u neke kompromise, što u ondašnjem vremenu nije bilo samo po sebi razumljivo.

Ne manje važna je i činjenica koju možemo naučiti iz povijesti kako živo prakticiranje vjere, vjerska vitalnost ili pobožnost u nekim krajevima ili zemljama uopće ne znači da je sve to dobra pretpostavka za nastanak jedne demokršćanske stranke. Za nastanak takve stranke puno je važnije bilo pitanje postoji li u nekom kraju ili zemlji određeni broj vjerskih udruga, katoličkih krugova, kršćanskih sindikata, jednom riječju, za nastanak jedne takve stranke puno plodnije tlo bilo je ono koje je tvorio jedan tzv. »socijalni« katolicizam s razgranatom mrežom društveno angažiranih katoličkih udruga i organizacija.

Stječe se dojam da je povijest stranaka s kršćanskim predznakom bila puna tenzija između religioznoga i političkoga, između mistike i politike. Po samoj njihovoj naravi, po inspiraciji koja ih je vodila, te stranke nisu mogle biti istinske pragmatične političke stranke. Bile su više »Weltanschauungs-stranke«, manje pragmatične a više svjetonazorske, stranke s izuzetno miješanim članstvom i mnogim smjerovima, konzervativnim i demokratskim, manje sposobne da stvaraju konkretne pragmatične političke planove, a više ustrojene da inspiriraju one koje odluke donose.¹²

5. Nova etapa odnosa Crkve i politike: politika kao teološko pitanje

Problematika u razvoju tzv. »kršćanske demokracije« išla je usporedno s općenitim razvojem odnosa Crkve i političkog poretka. U tom smislu možemo govoriti o različitim etapama. Noviji socijalni nauk Crkve svoj govor o socijalnoj pravednosti, ljudskim pravima, dostojanstvu čovjeka itd. ne temelji više samo na naravnom pravu, nego na biblijskoj viziji. Socijalni angažman Crkve postaje sastavni dio poslanja Crkve koji joj je Krist povjerio. Tako i Crkva mora svoju političku ulogu promatrati u specifično teološkoj perspektivi.¹³ To znači da to postaje

¹² Usp. Jean-Marie MAYEUR, »Partiti cattolici, partiti democratici cristiani, chiesa cattolica«, u: *Concilium. Rivista internazionale di teologia*, 7 (1982.), str. 48–57.

¹³ Usp. Gregory BAUM – John COLEMAN, *nav. dj.*, str. 23.

i obvezatni program svake stranke koja nosi pridjev »kršćanska«. One definitivno ne mogu biti stranke kojima će prvotni cilj biti samo obrana bilo kakvih crkvenih ili vjerničkih interesa, nego stranke koje će pokušati više od ostalih svoje programe uobličiti po prioritetima koji proizlaze iz evanđelja. One će morati biti stranke koje će prioritet staviti na socijalne programe. Očito je da u tom smislu i nadalje teško mogu računati na veliku popularnost, pogotovo u političkim lobbijima modernog industrijaliziranog svijeta. Stranke s kršćanskim predznakom, jer se pozivaju na Kristovu riječ, za svoju vjerodostojnost moraju postaviti stroža mjerila nego su to učinile ostale stranke. Osim toga, one moraju jasno definirati vrijednosti kršćanske provenijencije koje definiraju identitet građana, prije svega vrijednotu dostojanstva čovjeka sukladno kršćanskoj antropologiji. Otuda proizlazi sav njihov socijalni program.

Iako je očito da se eventualne današnje stranke s kršćanskim predznakom uglavnom moraju »osloboditi«
tutorstva Crkve ili crkvene hijerarhije, one moraju računati s činjenicom da se osnovne teme npr. socijalne naravi, kao što su socijalna pravednost, ljudska prava, itd., koje postaju »teološki«
obvezatne za svakoga kršćanina ukoliko želi biti vjeran evanđelju, pa samim time postaju osnovni stupovi programa tih stranaka, nalaze i u programima drugih stranaka s »laičkim«
predznakom. Stranka s kršćanskim predznakom ima šanse za uspjeh samo ukoliko uspije u svojim programima dokazati neki »specificum«
po kojem će biti prepoznatljiva. Očito to moraju biti neka druga područja, a ne samo socijalna pitanja.

6. Novi modeli političkog organiziranja kršćana

I u Hrvatskoj će eventualne stranke s kršćanskim predznakom morati stvoriti neke nove programe. I njih čeka neki novi zaokret poput sličnih stranaka u Latinskoj Americi. Ondje, nakon što su doživjele svoj procvat, upadaju u krizu u 60-im godinama 20. st., te sada traže neke nove modele. Nakon što je propao pokušaj da se dolaskom na vlast osigura veća prisutnost Crkve u društvu, što je bio glavni cilj demokršćanskih stranaka, novi model koji mnogi predlažu temelji se na potrebi da se kršćani uključe u projekt oslobođenja siromašnih koji su na tom kontinentu još uvijek većina. Tzv. neo-kršćanstvo, čiji je cilj bio na politički način doći do škola, obrazovnih institucija, sindikata, pa i političke stranke, definitivno nema budućnosti. Novi model za kršćane jest da oni postanu nosiva revolucionarna snaga koja će nositi naprijed projekt oslobođenja siromašnih ili tzv. opciju za siromašne. Nije čudno što i jedan Ernesto Che Guevara postaje jedan od »proroka«
tog novog modela. Nastoji se nadići ideološke razlike i stvoriti zajedničku praksu s prioritarnim ciljem, a taj je socijalna pravda. Kao što su marksisti odustali od svojeg ateističkog prozelitizma, tako i kršćani moraju odustati o svog prozelitizma i uključiti se u narodni pokret, ne kao stranka, nego jednostavno

kao vjernici koji mogu postati vodeća revolucionarna snaga. Za to se traže jedna nova duhovnost, pastoral i teologija koji će pratiti ove napore. Bez takve potpore pojedinac kršćanin teško će u vjeri pronaći inspiraciju za vlastito djelovanje u političkom projektu oslobođenja siromašnih. Taj se model jednostavno može nazvati »diaconia politica«. On se sastoji od jedne temeljne »političke« formacije svakoga vjernika i počiva na obnovi socijalnog nauka Crkve u smislu da ga se oslobodi od svih političkih konotacija u koje je upao krizom demokršćanskih stranaka na južnoameričkom kontinentu. Jednom riječju, odustaje se od pokušaja stvaranja stranaka s kršćanskim predznakom, i predlaže takvu organizaciju Crkve općenito kako bi se svakom kršćaninu omogućilo da se aktivno uključi u projekt oslobađanja siromašnih.¹⁴

Naravno, taj model vrijedi za Latinsku Ameriku, bolje rečeno Srednju Ameriku. Ali je na njemu moguće nešto naučiti. Čini se da je do sada u nas postojala tendencija stvaranja demokršćanskih stranaka gotovo stihijski, vjerujući u onih preko 80% deklariranih katolika u Hrvatskoj. Tako se stekao dojam da za kršćanina postoji samo jedna alternativa: ako želi nešto dobrog učiniti političkim putem, a drukčije gotovo da i nije moguće u današnjoj Hrvatskoj, mora se uključiti u neku stranku. Premalo smo razmišljali i radili na ostalim načinima političkog angažiranja vjernika. Pomislimo samo na to kako je veliki broj katoličkih udruga neefikasan, mnoge postoje samo na papiru, a da i ne govorimo o nekakvom objedinjavanju kršćana oko nekih projekata. Mislim da je u pitanju političkog angažmana kršćana u Hrvatskoj moguće slijediti onaj put koji je zacrtan ulogom koju su uglavnom mladi kršćani imali u sprječavanju projekta Družba Adria, gdje su kršćani dali osjetiti svoju političku snagu, ne zatvarajući se u nekakve uske okvire bilo kakve političke stranke.

7. Prioritetna polja djelovanja

Polazeći i od razmatranja prioritetnih polja djelovanja u sferi politike nameće se zaključak da bi bilo naivno angažiranje vjernika u Hrvatskoj svesti samo na individualno djelovanje. Traži se organizirani nastup koji će, međutim, imati precizno zacrtane prioritete.

Čini mi se da bi tri polja na kojima bi demokršćanske stranke posebno trebale raditi, a ta tri polja naglašena su kao prioritet od Komisije zadužene za vrijednosti njemačkog CDU-a, mogla biti osnova djelovanja takvih stranaka i u nas, pogotovo stoga jer mi se čini da je riječ o poljima na kojima će se najviše tražiti

¹⁴ Usp. Pablo RICHARD, »L'organizzazione politica dei cristiani in America Latina. Dalla democrazia cristiana a un nuovo modello«, u: *Concilium. Rivista internazionale di teologia*, 5 (1987.), str. 39–50; Otto MADURO, »Democrazia cristiana e opzione per la liberazione degli oppressi nel cattolicesimo latino-americano«, u: *isto*, str. 143–159.

suradnja svih, bez obzira na vjersko opredjeljenje, ali su to isto tako polja na kojima će se najviše sukobljavati razni svjetonazori. To su: polje bioetike i genetskog istraživanja, polje privredne i socijalne politike, te polje politike obrazovanja i odgoja.¹⁵

Za nas u Hrvatskoj pogotovo su važni prvo i treće polje, iz više razloga. Prvo, na tim poljima postoje najveće etičke razlike. Zatim, bioetička pitanja postat će sve više aktualna, obzirom da Hrvatskoj predstoji donošenje nekih zakona koji se tiču pitanja oko kojih će biti teško postići nekakav konsenzus, kao što je pitanje pobačaja, eutanazije, proizvodnje matičnih stanica itd. Tu će se tražiti zreli kršćanski političari koji će smoći snage u trenucima odlučivanja, u nemogućnosti konsenzusa, stvoriti kompromise koji će najmanje odudarati od kršćanske slike o čovjeku i njegovom dostojanstvu, u skladu s napatkom pape Ivana Pavla II. u *Evangelium vitae*, br. 73.¹⁶

S druge strane, politika obrazovanja i odgoja u Hrvatskoj još je uvijek u velikim previranjima. Katoličko školstvo još je u počecima i ne predstavlja determinantni čimbenik u školskom sustavu. U školske udžbenike ulaze sadržaji ovisno o uglavnom političkim lobijima koji ih podržavaju. Drugim riječima, upravo se na tom planu traži nekakav model aktivnije organizirane prisutnosti kršćana na političkom planu.

Ako smo, u odnosu na problem prisutnosti kršćana u današnjoj politici, s jedne strane, skeptični u smislu uspostave neke jake demokršćanske stranke u današnjoj Hrvatskoj, bilo bi, s druge strane, prilično naivno vjerovati da se za jednog modernog kršćanina sav politički angažman iscrpljuje u nutрини njegove savjesti ili da je dovoljna individualna prisutnost pojedinih kršćana u političkim institucijama. Bilo bi to podcjenjivanje činjenice da nismo potpuno de-ideologizirano društvo, ali bi isto tako značilo da pluralizam poistovjećujemo s potpunom neutralnošću vjere u odnosu na politiku. Ona jest neutralna u odnosu na stranke, ali ne u odnosu na vrijednosti. Neke vrijednosti, kao što su društvena pravda, so-

¹⁵ Usp. Steffie LAMERS, *nav. dj.*, str. 218.

¹⁶ Papa Ivan Pavao II. o problematici donošenja zakona o legalizaciji pobačaja kaže: »Poseban problem savjesti mogao bi se postaviti u onim slučajevima u kojima bi jedan parlamentarni glas mogao biti odlučujućim u prilog restriktivnijeg zakona, usmjerenog na to da se umanjí broj dopuštenih pobačaja, umjesto popustljivijeg zakona koji je već na snazi ili u proceduri ... U pretpostavljenom slučaju, kad ne bi bilo moguće otkloniti ili potpuno dokinuti zakon o pobačaju, jedan zastupnik, čije bi osobno apsolutno protivljenje pobačaju bilo jasno i svima poznato, mogao bi dozvoljeno ponuditi vlastitu potporu prijedlozima koji smjeraju smanjenju štete nekog zakona te da smanji negativne učinke na razini kulture i javne moralnosti. Čineći tako, ne ostvaruje se nedopuštena suradnja u nepravednom zakonu; prije svega vrši se zakonit i dužan pokušaj da se smanje nepravedni učinci.« Usp. Ivan DEVČIĆ, »Značenje politike za Katoličku crkvu u Hrvatskoj«, u: *Obnovljeni život*, 1 (2006.), str. 5–20; Ivan KOPREK, »Ljudsko dostojanstvo u politici«, u: *Obnovljeni život*, 2 (2005.), str. 161–170.

lidarnost i mir u svijetu, bit će uvijek obvezatne za kršćanina koji će ih biti dužan ostvariti putem politike.

U tom smislu G. Campanini talijanskim kršćanima, pogotovo katolicima, predlaže tri zadatka koja moraju ostvariti, a mislim da mogu vrijediti i za nas u Hrvatskoj:

1. Ponovno legitimirati politiku koja je u zadnje vrijeme, zbog svakidašnjih afera i malverzacija u gospodarstvu, postala gotovo omrzuta tema za mnoge građane. Potvrditi dignitet politike.
2. Zauzeti se za takav oblik politike koja neće biti samo posao tehničara i svesti se na tehnokratsku vlast, nego će uvijek omogućiti ulazak u političke vode svakome tko se pokaže za to sposoban.
3. Edukacija i odgoj jedne nove političke klase koja će politiku shvatiti kao poziv, a ne kao zanat.

Ostvarenje tih zadataka nužno je ako ne želimo da nam politika postane stvar uske elite kojoj povremeno, od izbora do izbora, dajemo čekove »in bianco« ne brinući se odviše jesu li ih zaslužili.¹⁷

8. Kršćanske stranke i moralna pitanja

U tekstu koji slijedi koristim razmišljanje jednog od vodećih talijanskih političara, Rocca Buttiglionea, osnivača Narodne stranke koja nastoji biti neki novi oblik stare *Democrazia cristiana*.¹⁸

Ova razmišljanja potiču na stvaranje nekih paralela sa stanjem u Hrvatskoj.

U definiciji onoga što kršćanin jest temeljni je izričaj da je kršćanin osoba koja teži jedinstvu svih ljudi, njihovu razumijevanju, međusobnom poštivanju, solidarnosti. Temelj Kristove poruke, naime, stoji u načelu da u licu drugoga čovjeka vidim Kristovo lice. To je »iskon« od kojega počinjemo naše razmatranje o kršćanskom djelovanju u politici i eventualnoj mogućnosti da to djelovanje bude kroz neku demokršćansku ili katoličku stranku.

To, međutim, još uvijek ne znači da bi kršćani bili obvezatni i u politici djelovati jedinstveno. Postoje, naime, različite razine jedinstva, ovisno o zajednicama u kojima čovjek živi. Ne možemo izjednačavati jedinstvo unutar jedne obitelji i jedinstvo unutar države i na političkom planu. Valja definirati o kakvom jedinstvu govorimo kada je riječ o političkoj razini. Nije rečeno da se to jedinstvo ostvaruje

¹⁷ Usp. Giorgio CAMPANINI, »Verso un nuovo rapporto Chiesa italiana – politica«, u: *Rivista di teologia morale*, 103 (1994.), str. 387–391.

¹⁸ Rocco BUTIGLIONE, »Cattolici, politica e questione morale«, u: *Communio. Rivista internazionale di teologia e cultura*, 134 (1994.), str. 51–60.

samo kroz ujedinjenje kršćana ili katolika u jednoj stranci. Jedinstvo kršćana na političkoj i socijalnoj razini svakako je jedna vrijednost koja se ne mora ostvariti kroz samo jednu stranku. Slično kao što dva poslodavca sebe smatraju kršćanima ili katolicima, ali ih to ne priječi da međusobno konkuriraju u poslu.

Koja je razina jedinstva koja se danas traži od kršćana na političkom planu?

Sukladno izjavama nekih episkopata, među kojima je onaj talijanski, svi katolici dužni su biti jedinstveni u dvije stvari: u obrani temeljnih prava ljudske osobe te u obrani slobode Crkve. Posljedica toga jest da bi kršćani trebali biti jedinstveni npr. u obrani ljudskoga života u svim njegovim fazama kao i u pitanjima slobode kršćana ili katolika da djeca u školi mogu usvajati one vrijednosti koje njihovi roditelji – kršćani drže apsolutnima. To je ono temeljno jedinstvo kršćana u politici koje vrijedi bez obzira na povijesne okolnosti. O tome opširno govori *Doktrinalna nota o nekim pitanjima vezanim za sudjelovanje katolika u političkom životu* Kongregacije za nauk vjere od 24. 11. 2002.¹⁹

Druga vrsta jedinstva, ona koja se izražava putem jedne stranke, povijesnog je i kontingentnog karaktera. U Italiji su nakon Drugoga svjetskog rata postojale okolnosti osnivanja takve stranke, te su i sami biskupi takvu inicijativu podržali, za razliku od SAD-a gdje su biskupi tražili samo ono temeljno jedinstvo, a ne osnivanje posebne stranke. Valja naglasiti da je ova inicijativa u Italiji nastala prvenstveno kao odgovor na sve veću propagandu moralnog relativizma koja je dolazila od strane ljevice. Nije rečeno da ovaj razlog i danas ne postoji, pa i u Hrvatskoj, iako se pitanje osnivanja stranke s kršćanskim predznakom čini puno kompleksnijim nego je to bilo prije 60 godina.

Rekoh »stranke« a ne »stranaka«: U Hrvatskoj do sada nije ispunjena ni ta osnovna pretpostavka koja govori o jedinstvu kršćana ili katolika, te su osnovane mnoge stranke sa sličnim imenima što im je u samom nastanku bila negativna hipoteka.

Naravno da uvjeti za takvo ujedinjavanje kršćana nisu u Hrvatskoj ispunjeni. Bio bi potreban svojevrsni konsenzus oko potrebe da političke stranke, kada su u pitanju neke temeljne vrijednosti, ustuknu korak nazad i svoje pragmatične političke interese stave u drugi plan. Za takvu jednu jedinstvenu strategiju političke borbe potrebni su jako zreli političari, pogotovo oni koji se bave idejom osnivanja takvih kršćanskih stranaka. Takvih za sada ne vidim na hrvatskoj političkoj sceni. U tom kontekstu postavlja se pitanje vjerodostojnosti koje katkada ima prednost pred zahtjevima političke borbe.

¹⁹ Usp. KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Doktrinalna nota o nekim pitanjima vezanim za sudjelovanje katolika u političkom životu*, Zagreb, 2003.; Ivan KOPREK, »Ima li u politici mjesta za kršćanski moral«, u: *Obnovljeni život*, 1 (2003.), str. 3–4.

Ovdje ulazimo u pitanje moralnosti. Težnja prema jedinstvu ne prihvaća onu politiku koja će »davati samo svojim« ili »favorizirati samo svoje«. Služenje zajedničkom dobru za kršćanina postaje apsolutni prioritet. Moralno pitanje oslikava sljedeći primjer: »Gospodine zastupniče, ja sam cijeli život za Vas glasovao i nikada od Vas nisam ništa tražio, ali sada od Vas tražim da zaposlite moga sina.« Ispravno pitanje, ali postavljeno na krivi način. Pitanje bi trebalo glasiti: »Gospodine zastupniče, učinite nešto u politici zapošljavanja kako bi moj sin mogao naći posao.« I u kršćanskoj stranci političar mora postavljati politička pitanja i na njih davati političke, a ne klijentelističke odgovore. Razlog političkoj korupciji leži u takvim nesporazumima i shvaćanjima politike.

Bilo bi naivno reći kako razmišljanje o strankama s kršćanskim predznakom nije moderno, kako nema smisla. Zagovornici stvaranja stranke s kršćanskim predznakom imaju i danas jake argumente na svojoj strani, pogotovo ako promotrimo nedostatke demokratskog sustava ili demokracije kao takve. Težnja za nenasilnim rješavanjem konflikata i racionalni dijalog, pa susljedno tome i kompromis, što sve tvori temelj demokracije, ima u sebi ključni nedostatak: nepostojanje nekog autoriteta koji će zastupati vrijednosti na kojima počiva suživot. Gotovo automatski demokracija stvara savez s moralnim relativizmom. Zato je potrebno stvoriti jedan političko-kulturni *milieu* koji će demokraciju navezati na kršćansko poimanje čovjeka. To je prvotni posao kršćana u sferi politike. Tek nakon toga i u tom kontekstu može se govoriti o stvaranju neke stranke s kršćanskim predznakom. Taj posao u Hrvatskoj od strane kršćana nije učinjen. Denominacija »kršćanin« u Hrvatskoj uglavnom podrazumijeva formalnu pripadnost Crkvi, a ne nekakav moral koji će se inspirirati na kršćanskoj slici čovjeka. S takvim pretpostavkama bio kakva stranka s kršćanskim predznakom u Hrvatskoj nema šanse za uspjeh. Kršćanska stranka ne može se služiti jedinstvom kršćana kako bi imala veći uspjeh. Ona mora služiti jedinstvu kršćana ili katolika kako bi u društvu prevladao nekakav konsenzus oko temeljnih vrijednosti koje proizlaze iz kršćanske vizije čovjeka.

9. Što je moguće i prikladno učiniti danas u Hrvatskoj?

Prvo valja konstatirati da smo zakasnili oko postavljanja pitanja djelotvornih demokršćanskih stranaka u Hrvatskoj pa je vrijeme možda neprikladno za neku demokršćansku stranku i to iz više razloga.

Pokušaja je bilo, ali iskustvo iz ovih 15 godina nije ohrabrujuće. Dosadašnje stranke s kršćanskim predznakom u Hrvatskoj nisu se uspjele profilirati niti jasnim programom niti uz pomoć karizmatškoga vođe, što je rezultiralo njihovom rascjepkanošću i neučinkovitošću.

Svojedobno je Kršćanska sadašnjost trebala, po zamisli Josipa Turčinovića i Tomislava Šagi-Bunića, biti mjesto odgoja i pripravljanja za demokršćane u

nas. Zato su laici i bili u Teološkom društvu »Kršćanska sadašnjost«. No, znamo kako je to Društvo životarilo, a danas gotovo da i ne postoji; svakako ne postoji u njemu netko tko bi bio prihvaćen kao učitelj, a da o nekakvom karizmatičkom vođi i ne govorimo.

Političke stranke uglavnom se oslanjaju na voditelja ili pak počivaju na nekom programu, ili se pozivaju na neki povijesni događaj koji za dotičnu stranku ima značenje prekretnice. U nas bi za jednu demokršćansku stranku ova prepoznatljiva točka mogao biti samo program. No, postavlja se pitanje kakav program. Općenito govoreći, taj bi program bio: sadašnjem neoliberalnom društvu predstaviti alternativno društvo s kršćanskom civilizacijom, štoviše kulturom. No to je izuzetno težak zadatak, a za to bi svakako bila potrebna potpora crkvene hijerarhije. Ta potpora, međutim, ostaje nedefinirana, a nedostaje i dovoljan broj kršćanskih laika koji bi se upustili u takav projekt. Takvih skupina ima oko nekih časopisa, no ondje ipak prevladava kler, a i naklada takvih časopisa izuzetno je mala. Dosadašnji kongresi vjernika laika, od kojih je zadnji održan u Osijeku, mogli su biti usmjereni političkoj aktivnosti kršćanskih laika. No od svih najavljenih inicijativa malo je toga učinjeno. Jedan mali dio tih laika aktivan je u nekim strankama, ali zapravo su daleko od kršćanskih programa. Projekti oko kojih se uspijeva organizirati katolički laikat jesu projekti kratkoga daha, kao što je pitanje neradne nedjelje ili problemi ekologije. Postoji Institut za teološku kulturu laika no njegovi programi ne usmjeravaju laike prema političkom angažmanu. Slično je i sa studentima teoloških fakulteta, kao uostalom i drugih crkvenih učilišta. Centar za socijalni nauk Crkve mogao je postati inicijator odgoja kršćanskih političara, ali je inicijativa za osnivanjem njegovih podružnica diljem Hrvatske samo djelomično ostvarena i nije polučila značajne rezultate. Problem je što izgleda da u Hrvatskoj postoji strah ili sram pokretati javne inicijative na tom planu. To bi moglo biti donekle ispravljeno osnivanjem Katoličkoga sveučilišta, pod uvjetom da mu to postane jedan od zacrtanih ciljeva, da ne ostane usko vezano uz crkvenu hijerarhiju te da u svojim programima predvidi sadržaje koji će biti usmjereni na obrazovanje i odgoj mladih kršćanskih političara. Iskustvo katoličkih »škola za političare« ima već dugu tradiciju u Italiji. Bez sustavnog obrazovanja u kojem će se bavljenje politikom shvaćati kao »poziv«, a ne kao »zanat«, demokršćanstvo u Hrvatskoj nema perspektive.

Valja, na koncu, imati na umu da je to pitanje vezano uz mnoga druga, između ostaloga u percepciji Crkve, kršćanstva i vjere u medijima. Imajući u vidu stanje medija u današnjoj Hrvatskoj sumnjam da bi inicijativa u tom smislu imala njihovu podršku. Neka nam kao primjer posluži članak u *Vjesniku* od 17. siječnja 2007., pod naslovom »Bizarno i opasno društvo« gdje se govori o eurodesničarima u Europskom parlamentu koji dobivaju na snazi, a definira ih se kao one kojima je na sreću »očuvanje kršćanskih vrijednosti«. No, cijeli se članak svodi na nabranje problematičnih likova koji su pokretači inicijative. Takve inicijative,

a pogotovo napisi o njima, stvaraju neku vrstu anti-propagande i obezvrjeđuju eventualno dobre inicijative na tom planu.²⁰

Čini se da je za sada jedina realna perspektiva kršćana u Hrvatskoj djelovati na planu onog »humusa« koji smo definirali »socijalnim kršćanstvom«. Oni djeluju na razini društva, gdje stvarni nosioci i promotori vrijednosti postaju udruženja, ideološka, kulturalna, sindikalna, etnička i vjerska. To je prva razina na kojoj se traži angažman kršćana danas u Hrvatskoj. Ostvarenje takvoga kršćanstva trebala bi biti i prvotna briga Crkve u Hrvatskoj kada govorimo o odnosima Crkve i politike. Ostaje za vidjeti hoće li biti potrebno eventualne konsenzuse stvorene na toj razini tražiti kroz neke stranke, eventualno one s kršćanskim predznakom.²¹

Summary

POLITICAL PARTIES WITH A CHRISTIAN SYMBOL IN CROATIA: OPPORTUNITIES AND REQUIREMENTS?

This topic is worth approaching keeping in mind the historical experience of other European countries. In many European countries in the 19th and 20th century »Catholic« or »Christian« parties were founded and were active however the difference between them in denomination and their notion of political action but also in their relationship to the hierarchy in the Catholic Church were quite varied and depended on a number of factors, primarily concrete historical circumstances. Apart from that, the development and strength of these political parties were often dependent on what the attitude of the Church hierarchy was to their actions. Talk of »Christian democratic parties« from an historical or current attitude touch on political, theological and ecclesiastical questions. It is worth learning from these examples when we refer to this matter in Croatia.

Keeping in mind the possibility of founding a party and its actions carrying a Christian symbol on the current political scene, it is worth keeping in mind several factors. These parties call on Christ's words in support of their credibility and need to place stricter measures than other parties have. Apart from that they need to clearly define values of Christian provenance that define the identity of citizens above all values concerning the dignity of man in keeping with Christian anthropology. This leads to their social programmes. These parties need to have a Christian view of man and to promote it today in three segments: in the discussion of bio-ethics and genetic research; in the economy and social policies; in education policies.

Difficulties in founding parties like this and their activities in Croatia today are manifold. The basis of their foundation and efficient actions is true democracy that will

²⁰ Usp. Bruno LOPANDIĆ, »Bizarno i opasno društvo«, u: *Vjesnik*, 17. 1. 2007., str. 20.

²¹ Usp. Francesco COMPAGNONI, »Dalla società cristiana alla società secolare: il caso Italia«, u: *Rivista di teologia morale*, 81 (1989.), 25–29.

objectively value Christian values and not label them as a form of religious proselitism. Shaping public opinion that will take concern of a party's activities not only depends on the success of their policies to come into power but will also allow for recognition of the party's work outside the narrower sense of politics such as actions to plan and protect man, family social problems. This seems difficult to achieve considering the general »politicking« of society. Parties with a political symbol must face compromise which requires a quality moral education of Christian politicians. Finally, these parties must give witness to the possibilities of co-operating on the political field which can most clearly be realised in uniting all similar parties into one whole. These are just some of the pre-conditions to enable these parties to remain active. We are gaining the opinion that it may be too late on the Croatian scene to realise these objectives.

Key words: politics, Christian democracy, Christian democratic parties, Christian anthropology, moral and ethic realism, bio-ethics, education and upbringing.